

STORTINGET

Representantforslag 284 S

(2020–2021)

fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Lars Haltbrekken, Petter Eide og Nicholas Wilkinson

Dokument 8:284 S (2020–2021)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Lars Haltbrekken, Petter Eide og Nicholas Wilkinson om at Norge må innta en lederrolle i kampen mot dødelige autonome våpensystemer (drapsroboter)

Til Stortinget

Bakgrunn

En meningsfull menneskelig kontroll med våpensystemer er grunnleggende for å kunne bestemme ansvar i en krigssituasjon og sikre beskyttelse av sivile. Den raske utviklingen av kunstig intelligens og autonom teknologi vil i nær fremtid komme til å utfordre disse prinsippene og dermed også bærebjelkene som folkeretten og humanitærretten hviler på. Dersom man ikke handler nå, kan autonom teknologi endre fremtidens krigføring til det verre og risikere å senke terskelen for krig og voldshandlinger.

Å sikre menneskelig kontroll over autonome våpensystemer (såkalte «drapsroboter») er derfor en av de viktigste fredssakene i vår tid. Forslagsstillerne er bekymret for at den internasjonale innsatsen ikke holder tritt med den raske teknologiske utviklingen. Dette forslaget tar derfor til orde for en norsk lederrolle i det internasjonale arbeidet for en bindende traktat som forbyr uakseptable autonome våpensystemer og bevarer menneskelig kontroll. Samtidig må regjeringen trappe opp det lov- og forvaltningsmessige arbeidet for å sikre at norsk forsvarsindustri ikke havner på feil side av loven når folkeretten videreutvikles.

Et nødvendig forbud

Utviklingen av autonome våpensystemer reiser en rekke akutte etiske problemstillinger. Ansvaret for tap av menneskeliv er uklart, både juridisk og moralsk, dersom systemer bruker sensorer til å bestemme hvor og når bruk av makt finner sted, uten at dette avgjøres av et menneske. Det juridiske rammeverket som verdenssamfunnet har bygget opp for å regulere og heve terskler for krigføring og maktbruk, er tilpasset en virkelighet der beslutninger tas av mennesker som kan ansvarliggjøres. Problemene med utstrakt bruk av autonome våpen kan derfor ikke reduseres til systemenes praktisk-teknologiske natur. Folkeretten og humanitærretten blir i seg selv utfordret av deres eksistens. Dette er hovedgrunnen til at FNs generalsekretær António Guterres har tatt til orde for et internasjonalt forbud og uttrykt at å tillate utvikling av autonome våpen er «politisk uakseptabelt og moralsk forkastelig».

I løpet av det siste tiåret, mens utviklingen av kunstig intelligens og autonom teknologi for alvor har skutt fart, har det internasjonale sivilsamfunnet og det akademiske miljøet gjort et viktig arbeid med å belyse autonome våpens mulige konsekvenser og viktigheten av et forbud. I 2019 lanserte over 600 akademikere og teknologer et norsk opprop for et forbud, og koalisjonen Campaign to Stop Killer Robots har siden 2012 koordinert flere hundre organisasjoner i over 60 land for å belyse farene ved utviklingen og arbeide for et internasjonalt forbud.

De siste årene har spørsmålet om autonome våpen vært gjenstand for diskusjon i FN-systemet, da spesielt om definisjon og regulering, knyttet til FN-konvensjonen om inhumane våpen (CCW). I løpet av de siste årene har også over 30 land eksplisitt tatt til orde for at ut-

vikling og bruk av dødelige autonome våpen bør forbys. Dersom norske myndigheter er villig til å innta en lederrolle i arbeidet med en forbudstraktat, finnes det muligheter til å innta en omforent posisjon sammen med flere europeiske land. Belgia, Irland, Luxembourg og Finland er blant landene som har uttrykt seg positivt til et forbud mot autonome våpen. I 2019 var Norge blant en rekke europeiske land som stilte seg bak en «Alliance for Multilateralism on Lethal Autonomous Weapons Systems». Alliansen flagger dødelige autonome våpensystemer som et av seks områder der multilateral passivitet anses å true en regelbasert internasjonal orden, og ber stater bidra aktivt til utviklingen av et effektivt normativt og operasjonelt rammeverk for dødelige autonome våpensystemer og påse at produksjon, bruk og overføring av fremtidige våpen «... are firmly grounded in International Law and state-control». Selv om dette er langt fra forpliktende nok, er det et steg i riktig retning.

Dessverre er ikke de stormakter som står Norge nær, blant pådriverne for en juridisk bindende forbudstraktat. Snarere er USA, sammen med blant annet Russland, blant landene som har bidratt til å blokkere og trenere prosesser ment for å skape en vei til konkrete forhandlinger. Tregheten i de internasjonale forhandlingene ble eksemplifisert i november 2019, da CCW-møtet kun klarte å enes om at partene skulle bruke de neste to årene på en videreutvikling av et normativt og operasjonelt rammeverk. Denne prosessen har blitt ytterligere forsinket som resultat av covid-19-pandemien. I denne konteksten er det tvingende nødvendig at vestlige land, og spesielt land som har en omfattende, teknologiintensiv produksjon av våpen og forsvarsmateriell, går i bresjen for konkrete restriksjoner på videre utvikling og bruk.

Regjeringen har også et tydelig hjemlig mandat. En enstemmig utenriks- og forsvarskomiteé fremhevet nettopp den norske rollen i sine merknader til Meld. St. 36 (2016–2017) Veivalg i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk (jf. Innst. 439 S (2020–2021)):

«Komiteen mener Norge må utvikle sin egen kompetanse og ta nødvendige internasjonale initiativ for å regulere utvikling og bruk av hel- og halvautonome våpensystemer og annen ny teknologi som kan utfordre grunnleggende prinsipper i krigens folkerett.»

I senere tid har regjeringen, blant annet i svar på skriftlig spørsmål til utenriksministeren (Dokument 15:1900 (2017–2018)), klargjort at:

«Norge er (...) blant de stater som er skeptiske til hvorvidt det er mulig å utvikle fullt ut autonom våpenteknologi som vil kunne operere innenfor folkerettens rammer. Vårt utgangspunkt er at alle våpentyper som ikke kan anvendes i tråd med humanitærretten, må anses som forbudte.»

Ut over dette er det imidlertid få tegn til at dette arbeidet har blitt gjort til et prioritert område for den sittende regjeringen.

Et norsk ansvar

Denne prinsipielle skepsisen må nå følges opp med handling, både hjemme og i internasjonale fora. Norge har en lang og stolt tradisjon som pådriver for internasjonalt freds- og nedrustningsarbeid. Dette gjelder ikke minst i arbeidet med traktatene som forbyr kjemiske våpen, klasevåpen og landminer. Frem til 2013 var også Norge førende i arbeidet med det humanitære initiativet, som senere munnet ut i den historiske Traktaten om forbud mot atomvåpen, som trådte i kraft tidligere i år. Dessverre har Norge de siste årene blitt en mer passiv aktør i det globale freds- og nedrustningsarbeidet. Et nytt norsk initiativ til å få prioritert konkrete forhandlinger om et forbud er, sammen med tilslutning til FNs atomvåpenforbud, blant de viktigste tiltakene Norge kan iverksette for å bidra til nedrustning og kontroll med utviklingen av våpen som strider mot folkeretten og humanitærretten.

I 2020 foreslo det regjeringsoppnevnte Etiklutvalget, jf. NOU 2020:7 Verdier og ansvar – Det etiske rammeverket for Statens pensjonsfond utland, å eksplisitt legge autonome våpen under kriteriene for utelukkelse fra Statens pensjonsfond utland (Oljefondet). Forslagsstillerne forventer at regjeringen følger opp forslaget fra Etiklutvalget og sørger for at våpenkriteriet endres. Like viktig er det at regjeringen er konsekvent i sitt syn på autonome våpensystemer. I regjeringens nye forsvarsindustrielle strategi, Meld. St. 17 (2020–2021) Samarbeid for sikkerhet, blir autonome systemer og kunstig intelligens fremhevet som ett av åtte kompetanseområder for norsk forsvarsindustri. De problematiske sidene ved utviklingen av autonom teknologi er i liten grad nevnt, og det er heller ikke drøftet hvordan utviklingen skal følges opp gjennom det norske rettslige rammeverket. Det er derfor nødvendig at regjeringen kommer med en egen sak som omhandler autonom teknologi i forsvarsindustrien, hvor det fremlegges hvordan den vil arbeide, både gjennom forslag til endringer i lovverk og gjennom forvaltningen, for å sikre at norsk forsvarsindustri holder tritt med den folkerettslige utviklingen. Dette må innebære at norske selskaper verken direkte eller indirekte bidrar til en utvikling av dødelige autonome våpensystemer. Slik sørger man for at utviklingen i Norge går hånd i hånd med norsk ledelse for å bevare landets verdier.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g:

1. Stortinget ber regjeringen sørge for at Norge inntar en lederrolle i det internasjonale arbeidet for en traktat som forbyr dødelige autonome våpensystemer og bevarer menneskelig kontroll.
2. Stortinget ber regjeringen legge frem en sak for Stortinget om regulering av autonom våpenteknologi som sørger for at norske selskaper ikke bidrar til systemer man kan betrakte som uakseptable.

8. april 2021

Audun Lysbakken

Lars Haltbrekken

Petter Eide

Nicholas Wilkinson

